

Från [Kildén & Åsman](#)

Artikelserie av Benny Åsman (skriven 24-26 sept. 2008)

Har kapitalismen fått fnatt?

Likt en kolloss på lerböjor som redan fallit och som inte utan hjälp kan resa sig. Är det den sanna bilden av finanskapitalets hissnande äventyr den senaste tiden?

I den här texten som publiceras som en följetong i tre avsnitt ska jag försöka ge svar på några grundläggande frågor.

- Har finansmarknaden skapat en kris den inte kan hämta sig ifrån? Är spelet över för guldgossarna på Wall Street och i Londons city?
- Erbjuder nyliberalismen ett trovärdigt alternativ för framtiden?
- Är lösningen en återgång till den ”gamla goda industrikapitalismen”?

Leve krisen...

Så kan man naturligtvis inte säga eftersom miljontals arbetande människor kommer att drabbas av den recession som följer i finanskrisen spår. Ändå finns det ett visst fog för leveropet. Krisen är så allvarlig och marknadens totala oförmåga att reda ut det kaos den själv skapat visar på ett övertydligt sätt att den nyliberala dogmen om att självreglering utan offentlig insyn och styrning skapar den bästa av världar är inget annat än just en dogm. Verkligheten visar sig vara en annan. Nämligen den att vanliga skattebetalare nu ska ställa upp med kanske tusen miljarder dollar för att rensa upp i träsket.

Det har varit mode att kalla dagens ekonomi för kasinokapitalism, finanskarusell och andra liknande beteckningar för att beskriva hur finanssfären i den globaliserade kapitalismen tagit makten över det traditionella industrikapitalet. Och visst finns det fakta som berättigar modet. Finanstidningen *The Economist* skriver i en ledare i senaste numret att i fjol tog de amerikanska finansbolagen hand om 40 procent av den samlade företagssektorns profiler. När den nyliberala offensiven drog igång i början av 80-talet var deras andel av vinsterna bara 10 procent. Tidningen skriver att det motsvarar 1 200 miljarder dollar i mervinst under perioden än om andelen hade legat kvar på 10 procent. Inga fickpengar precis. Rättare bestämt 7 200 000 000 000 kronor med dagens växelkurs. Med de pengarna byggdes inga skolor, sjukhus

och ålderdomshem. Det blev i stället lyxvillor med typ 20 badrum och 40 garage och (inte eller) lyxjakter med prislappar på 200 miljoner dollar.

Det är lätt att med exempel som ovan förlora sig i analysen och ge intryck av att i finanssfärens glittrande värld skapar man pengar med pengar. Som om bankernas och riskfondernas avdelningar för värdepappershandel svävade fritt över samhället och den reella ekonomin. Som om manna ramlade från himlen utan att någon behöver anstränga sig.

Men man måste fråga sig vilket är det verkliga förhållandet mellan den ekonomi som producerar varor och tjänster och finansens luftslott? Det pågår sedan länge en debatt mellan ekonomer om finansens roll i första hand är parasitär eller funktionell.

Det är lätt att peka på den parasitära aspekten och hämta hem ideologiska poäng med termer som kasinokapitalism och djungelkapitalism. Men att inskränka sig till att se enbart den parasitära sidan leder oftast debattören till slutsatsen att det räcker med att reformera kapitalismen, ge den en gammaldags ansiktslyftning, för att ordningen ska återställas. Det är socialdemokratins grundläggande recept. Lite fler regler och ett mer etiskt uppförande av marknadsaktörerna och biffen är ordnad.

För de som ser till finansens funktionella roll är branschens periodvisa ”överdrifter” utan större betydelse. Värdepappershandeln i alla dess former är nyttig för ekonomin. Det är bara smörjmedel som får hjulen att gå runt. Om vissa skor sig ordentligt spelar ingen roll. De positiva effekterna sipprar ner i samhället och även de sämst ställda får sin lott. Men det nyliberala smörjmedlet innehåller lite väl mycket grus. I finanskris efter finanskris påminns vi att marknaden regelbundet gräver ner sig i en grop den bara kan komma upp ur med hjälp av dina och mina skattepengar. Den ”funktionella” förklaringen förklarar i själva verket ingenting eftersom vi på intet sätt får veta varifrån alla stormrikas pengar kommer ifrån.

Rakt ner i fickan...

Källan till dessa rikedomar finns i det förändrade styrkeförhållandet mellan kapitalägarna och den lönearbetande befolkningen. Den nyliberala offensiven lyckades förändra hur de i samhället producerade rikedomarna fördelats mellan kapital och arbete. I samtliga industriländer har de lönearbetandes andel av de värden som produceras minskat kraftigt. Samtidigt investerar inte längre kapitalägarna lika mycket av de realiserade vinsterna. I stället går de direkt i fickorna på aktieägarna i form av högre utdelning per aktie. FNs ”World Economic and Social Survey 2008” visar att i alla OECD-länder (utom Island, Belgien och Spanien) har investeringarnas andel av den totala vinsten sjunkit till förmån för utdelningen till aktieägarna. Det är källan till finansens allt större spekulativa roll i dagens värld. Men det innebär inte att det finns någon större motsättning mellan finanskapital och industrikapital. De går mer hand i hand för att tillsammans hålla nere de lönearbetandes andel av vad som produceras. Det är därför ingen statistisk tillfällighet att ökade vinster i finanssfären gått parallellt med uppkomsten av massarbetslöshet efter «den gyllene periodens” fulla sysselsättning och stadigt ökande reallöner. Liksom den är parallell med framväxten av en ny fattigdom och ökade skillnader mellan fattiga och rika länder. I den meningen är finanssfären smörjmedel i ekonomin, men bara för att underlätta realiseringen av alla vinster på en global kapitalmarknad utan gränser. I ”kasinoekonomin” skärper finanskapitalet konkurrensen mellan de olika existerande kapitalgrupperna i världsskala.

(Del 2 av 3)

Likt en kolloss på lerfötter som redan fallit och som inte utan hjälp kan resa sig. Är det den sanna bilden av finanskapitalets hissnande äventyr den senaste tiden?

I den här texten som publiceras som en följetong i tre avsnitt ska jag försöka ge svar på några grundläggande frågor.

- *Har finansmarknaden skapat en kris den inte kan hämta sig ifrån? Är spelet över för guldgossarna på Wall Street och i Londons city?*
- *Erbjuder nyliberalismen ett trovärdigt alternativ för framtiden?*
- *Är lösningen en återgång till den ”gamla goda industrikapitalismen”?*

Service och sociala behov

Vare sig den ”parasitära” eller den ”funktionella” förklaringen av finanskapitalets makt visar på de verkliga banden mellan finansens och den ”reella” ekonomin. Sedan flera decennier ändras människornas service- och konsumtionsbehov i de avancerade industriländerna. Oavsett om ett land regerats av nyliberaler eller socialdemokrater har de sociala behoven av mer service, både privat och offentlig, ökat stadigt. Äldrevård, undervisning, sjukvård, fritidsutbud, kulturell aktivitet och annan verksamhet som inte, likt tillverkningen av bilar och kylskåp, kan utlokaliseras eller inte tillåter stora produktivitetsökningar har blivit allt viktigare i samhällsekonomin. Den utvecklingen är upphov till en djup motsättning mellan den kapitalistiska ekonomins privata karaktär, behovet att ackumulera kapital via en allt större vinstrealisering, å ena sidan och å andra sidan att servicesektorn (i dess vida mening) i samhället inte erbjuder goda tillfällen för det privata kapitalet att göra tillräckligt vinstgivande investeringar. Det verkar bli allt svårare för det privatägda kapitalet att hitta lönsamma investeringsobjekt i ekonomins skilda branscher. Ingen produkt har hittills kunnat ersätta bilens och dess underbranschens enorma betydelse för kapitalismens utveckling. Här finns den verkliga orsaken till finanskapitalets till synes oemotståndliga tillväxt och dominans i den moderna ekonomin. En allt större del av vinsterna förs över till spekulation och annan skadlig verksamhet i finanssfären därför att det just saknas andra goda alternativ ur kapitalägarnas synvinkel, inte för att det är mycket mer lönsamt. I den ovan nämnda FN-rapporten visas att investeringarnas andel av världens samlade bruttonationalprodukt sjunkit från 1970 fram till i dag, från cirka 25 procent till 21 procent. En ”liten” procentuell minskning men som i reda pengar svarar mot tusentals miljarder kronor per år. Samtidigt har däremot de finansiella investeringarna i utlandet ökat sin andel från cirka 5 procent av världens BNP 1980 till inte mindre än 20 procent i dag. Med finansiella investeringar avser FN enbart spel med aktier, obligationer och andra värdepapper men inte direkta utländska investeringar i produktion av varor och tjänster. Innebörden av det är att en allt större del av de rikedomar som skapas i produktionen av varor och tjänster tar sig en omväg via finanssfären för att där satsas i spekulation och spel som eventuellt kan ge fördubblad avkastning. Men i finanssfären som helhet skapas det inga rikedomar. Där omfördelas de bara i enlighet med olika kapitalgruppers, fonders och enskilda kapitalisters relativa styrka. ”Kasinoekonomin”, ”djungelkapitalismen”, ”katastrofkapitalismen” och alla andra begrepp som pekar på finansens stora roll slår fel om de ger intryck av att finansens svävar fritt över den ”verkliga” ekonomin. De är två delar i intimt beroende av varandra och som tillsammans utgör en enhet. Den ena kan inte fungera utan den andra och vice versa.

Delvis privatisering

Nyliberalismens svar på att de sociala behoven tar upp en allt större plats i människans vardag går ut på att splittra existerande offentlig och samhällelig aktivitet i ”olönsamma” och ”lönsamma” bitar. För att skapa investeringsmöjligheter även i det offentliga delas exempelvis

posten upp i småbitar där aktiviteter med stora vinstmarginaler som pakettransporter lämnas över till det privata kapitalet. Utdelning av pensioner och annan service till de äldre i avlägsna orter får skötas på annat sätt. Det är inget man kan göra stora pengar på. Innebörden i privatiseringen av offentlig verksamhets olika delar är att offentliga tjänster omvandlas till varor att realisera på kapitalistiska marknader. Men den processen kan bara ske genom en kraftig degradering av de anställdas sociala situation. Stress, konkurrens, anpassningsbarhet till alla försämringar, osäkra anställningsvillkor, flexitid, korttid, nattid och alla andra varianter av intensifierad exploatering av arbetskraften blir en nödvändighet för kapitalägarna. En politiskt organiserad försämring av de sociala skyddsnäten blir en förutsättning för privatkapitalismens intrång i den offentliga sfären. Detta plus det aktuella finanskaoset hjälper en idé att sakta bryta sin väg in i medborgarens medvetande – den att det nyliberala projektet tar död på sig självt och att kapitalismen får allt svårare att erbjuda ett perspektiv som legitimerar det samhällssystem vi lever i.

(Del 3 av 3.)

Likt en koloss på lerfötter som redan fallit och som inte utan hjälp kan resa sig. Är det den sanna bilden av finanskapitalets hissnande äventyr den senaste tiden?

I den här texten som publiceras som en följetong i tre avsnitt ska jag försöka ge svar på några grundläggande frågor.

– *Har finansmarknaden skapat en kris den inte kan hämta sig ifrån? Är spelet över för guldgossarna på Wall Street och i Londons city?*

– *Erbjuder nyliberalismen ett trovärdigt alternativ för framtiden?*

– *Är lösningen en återgång till den ”gamla goda industrikapitalismen”?*

Som om det regnar...

Vilka blir konsekvenserna av den pågående finanskrisen? Blir det som många gånger förr några hektiska veckor under vilka småsparare förlorar skjortan och sedan återgång till 'business as usual'? Eller upplever vi ett nytt 1929?

Den som det visste kunde kallt räkna med att bli mycket rik, under förutsättning att redan äga tillräckligt för att spela i "finanskasinot". Men inte ens Warren Buffet eller George Soros äger en kristallkula med de kvaliteterna. Osäkerheten är det enda säkra i situationen.

Vissa perspektiv verkar dock uteslutna. Till att börja med kan inte de enorma underskotten i den amerikanska ekonomin bara fortsätta att växa som om inget hänt. De amerikanska hushållens och företagens skuldsättning är så enorm att den förmodligen redan nått sin gräns. Redan nu rapporteras om fallande konsumtion på kredit och det lär nog förbli så under relativt lång tid. Husbyggandet är nere på sin lägsta nivå på decennier och bilförsäljningen en ren katastrof för framför allt de tre amerikanska bilbolagen, GM, Ford och Chrysler. Dessutom innebär dagens kris att inflödet av pengar från utlandet, som hittills finansierat de amerikanska underskotten, kan minska. Den stora osäkerheten kring landets banker och riskfonder

kyler effektivt ner utländska investerares entusiasm för den amerikanska marknaden och dollarn. Speciellt så länge som George Bushs akuthjälp på ett tusen miljarder dollar inte ännu visat om den önskade stabiliteten kan uppnås. Att en ekonomisk recession följer i krisens spår råder det knappast någon tvekan om.

Recession i USA betyder helt säkert recession i Europa. Ekonomierna på Atlantens två sidor är så intimt sammanflätade, speciellt finanssektorn, att det knappast går att undvika. Det är redan den Europeiska Centralbankens politik en garant för. ECB har bara en uppgift, som dess ledning alltid stirrat sig blind på, och det är att hålla inflationen under två procent. Den har ingen industripolitik och inte ens en gång en politik för eurons växelkurs i förhållande till dollarn och andra valutor. EU-kommissionen har ingen ekonomisk politik för de 27. Varje lands regering försöker att dra det värmande täcket så långt upp över öronen som möjligt utan att bry sig om de sociala och ekonomiska konsekvenserna för helheten.

Finanskrisen kommer att dra med sig den reella ekonomin i en kraftig recession, både i USA och i Europa. Om eftervärlden kommer att jämföra den med följderna av kraschen 1929 går inte att besvara i dag. Men de ekonomiska och sociala konsekvenserna för den arbetande befolkningen blir svidande. Akutplanen i USA visar att de härskande inte tänker låta de som spekulerat ekonomin i botten betala för vad de ställt till med. Räkningen hamnar på skattekontot och till det kontot bidrar de rika inte med många ören.

Vad blir nu kontentan av dessa rader? Svaret på de inledande frågorna är inte entydiga. Jag tror uppriktigt att den pågående finanskrisen för en bra tid framöver ruinerat guldgossarnas perspektiv på fortsatt roulettspel. Men om krisen inte får en politisk lösning så kommer allt att återgå till det normala, det vill säga nya finansbubblor som avlöser varandra. Jag tror också att den rent nyliberala idén om den självreglerande marknaden fått sig ett slag under bältet den inte kommer att kunna resa sig från. Statens roll för att stötta upp kapitalismens behov att skapa vinster och realisera dem på marknaden kommer att öka. Däremot är det ett definitivt nej till den sista frågan. En återgång till "gammal god industrikapitalism" à la sextioalet är uteslutet.

Det finns däremot ett socialt och politiskt svar på de ekonomiska kriser som tätare än titt drabbar omvärlden. Det räcker med att göra en enorm omfördelning av de rikedomar som skapas. En drastisk höjning av de arbetandes andel av produktionsresultatet parallellt med en stor omfördelning av rikedomar till de fattiga i fattiga länder. Men det är inte en lösning som vår riksdag, EU-parlamentet, Vita Huset eller FN:s generalförsamling kommer att förespråka. Det är en lösning som bara kan uppnås i kamp på gator och torg, i fackföreningar och på alla nivåer där det är möjligt att ropa ut – En annan värld är möjlig och absolut nödvändig.

Bilaga: Ett ekonomiskt Pearl Harbor

av Benny Åsman (25/9-08)

Vem ska betala?

– Ett ekonomiskt Pearl Harbor. Så kallar den amerikanska finansgurun Warren Buffet den aktuella krisen. Han menar också att det inte är tid för käbbel i Kongressen om vem som bär ansvaret för situationen och vem som ska straffas.

Men det är just här problemet med George Bushs “bankakut” ligger. Vem ska betala krisen och till vilket pris? Warren Buffet kommer inte att förlora pengar i krisen. Det var därför han hostade upp 5 miljarder dollar och investerade dem i en av de två kvarvarande investeringsbankerna – Goldman Sachs. Buffet är övertygad om att Kongressen kommer att anta “räddningspaketet” och kan då räkna med stora vinster när Goldman Sachs börsvärde stiger.

Vissa medlemmar av Kongressen stretar emot eftersom de ännu har en gnutta hut i kroppen. Bushs och FEDs förslag innebär nämligen att köpa ut alla bankrutta spekulanter med skattepengar utan någon garanti för att dessa pengar någonsin kan fås tillbaka. De obetalda lån och värdepapper som bygger på osäkra bolån är nämligen nästan omöjliga att värdera i dagens läge. Vem vet hur mycket ett osäljbart hus är värt i ett kvarter fullt av andra osäljbara hus? Vissa banker värderar i dag dessa “sub-prime”-lån till 20 öre per krona. Om den amerikanska regeringen går in och löser ut de bankrutta spekulanternas lån till 45 öre per krona så kommer bankerna och riskfonderna undan med miljoner i vinster medan skattebetalaren står för fiolerna.

Det är den verkliga vitsen med Bushs plan. Inte ett öre ska tas från de rika. Låt de som redan har det svårt städa upp skiten. Vare sig McCain eller Obama föreslår en radikalt annan lösning. Det säger allt om alternativen den 4e november.